

Handlingsprogram 2018 - 2019

-for strategien
Et verdiskapende Trøndelag

Innledning

Handlingsprogram 2018-2019 inneholder tiltak som konkretiserer strategien, *Et verdiskapende Trøndelag*, og gir retning for en ønsket utvikling for innovasjon og verdiskaping.

Tiltakene i Handlingsprogrammet er resultat av en konsentrert og bred prosess. Næringsliv, ungdom, FoU og utdanningsinstitusjoner, innovasjonsmiljø og kommuner har deltatt. Gjennom innspillmøtene har vi fanget opp ønsker som kan beskrives med ordene: raskere –åpnere – endringsvillig og endringskompetent – lærende og delende. Dette er egenskaper og kjennetegn som Trøndelag i vid forstand bør definere og innarbeide i framtidige planer og strategier.

Nye strukturer både på fylkes-, region- og kommunenivå setter sitt preg på handlingsprogrammet. Det er behov for å etablere nye samarbeid, utvikle felles rammeverk og etablere gode, åpne og forutsigbare prosesser. Grunnleggende rammeverk og avklaringer er nødvendig for å lykkes med samhandling og utvikling mot;

Økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne i Trøndelag

Kommunenes sentrale rolle som tilretteleggere for næringslivet har kommet tydelig frem i arbeidet. Samhandling og kompetanseheving innenfor arealforvaltning, samferdsel og infrastruktur må prioriteres. Utdanning og karrierevalg, behov for ny kompetanse gjennom etter- og videreutdanning, og et utdanningsløp tilpasset framtidens kompetansebehov er essensielt i årene som kommer. Like viktig er det å arbeide for rekruttering av arbeidskraft til næringslivet.

Fylkeskommunen har en sentral rolle som regional utviklingsaktør og har et særlig ansvar for regional planlegging. Det er likevel viktig å påpeke at handlingsprogrammet ikke er å forstå som fylkeskommunens, men som regionens handlingsprogram. For å lykkes i arbeidet er det derfor viktig at andre aktører tar en aktiv rolle og bidrar til å gjennomføre tiltakene.

Strategien og handlingsprogrammet skal bygge opp under verdien av et seriøst trøndersk arbeids- og næringsliv. Økt og bevisst bruk av medarbeiderdrevet innovasjon i arbeids- og næringsliv bør forsterkes ytterligere.

Mange har ytret ønske om å finne satsinger og tiltak som setter Trøndelag i førersetet nasjonalt. Denne ambisjonen har vi hatt med oss i arbeidet og tror at flere av tiltakene har materiale i seg til å bli gode fyrtårn i Trøndelag og Norge.

Bioøkonomi

2

Mål	Strategi	Tiltak
<ul style="list-style-type: none">• Trøndelag er en ledende region i utvikling av bioøkonomien• Trøndelags naturressurser brukes som råstoff for økt lokal og industriell produksjon• Trøndelag er Nord-Europas matregion nr. 1	<ul style="list-style-type: none">• Disponere produksjonsarealene på en optimal måte• Videreutvikle samarbeid mellom kunnskapsmiljøene og næringsutøverne• Økt samhandling på tvers av ulike fagmiljøer for å bygge opp under ny, grønn industri• Styrke det tverrfaglige samarbeidet mellom blå og grønn sektor	<ul style="list-style-type: none">• Bærekraftig bruk og forvaltning av biomasseressursene<ul style="list-style-type: none">◦ Jord – redusere avgang av dyrka og dyrkbar jord i tråd med målsettingen i nasjonal jordvernstrategi◦ Skog – et aktivt skogbruk som gir grunnlag for økt råstoffuttak og økt karbonlager◦ Marint – stimulere til best mulig praksis for produksjon av laks i Trøndelag, slik at regionen kan ta del i vekstregimet som er etablert nasjonalt◦ Reindrift – sikre framtidrettede produksjonsarealer• Gjennomføring av toårig forsøk med Regionalt næringsprogram i landbruket• Videreutvikle verdikjedene innen hav, jord og skog med fokus på industrien• Økt produksjon av matspesialiteter basert på trøndersk og sørsamisk kultur jf. Handlingsplan «Bygg Trøndelag med lokal mat og matopplevelser»• Økt produksjon og verdiskaping gjennom økt differensiering og utvikling av nye nisjeprodukter• Utrede flaskehals og kompetansebehov for lite utnyttede biomarine ressurser• Utvikle nye, regionale proteinkilder til fôr som erstatning for import• Styrke satsingen på volumproduksjon av markroalger som protein og energikilde• Gå gjennom innovasjonssystemet innenfor primærnæringene med mål om å avklare roller og utvikle velfungerende arenaer• Rekruttere framtidig arbeidskraft gjennom etablering av omdømme- og rekrutteringsprosjekt• Internasjonalt samarbeid som verktøy for økt kompetanse og samhandling gjennom deltagelse i interreg- og andre EU-programmer• Koble leverandørindustrien og FoU-miljøene tettere på verdikjedene gjennom utvikling av ny teknologi med fokus klima- og miljøutfordringer

Bioøkonomi er verdiskaping basert på bærekraftig utnyttelse av fornybare biologiske ressurser. Trøndelag har gode forutsetninger for å utvikle bioøkonomien og bidra til et grønt skifte. Regionen har fortrinn knyttet til kombinasjonen biologiske ressurser, komplette verdikjeder innen jord, skog og marin, samt nærhet til sterke kunnskapsmiljøer. Skal ambisjonene nås må det etableres gode koblinger mellom aktører og sektorer, også på tvers av tradisjonelle verdikjeder. Produksjonsarealene må forvaltes i et langsiktig perspektiv, og det må utvikles ny grønn teknologi.

De globale klima- og miljøutfordringene krever en omstilling til et samfunn hvor vekst og utvikling skjer innen naturens tålegrenser. Samfunnet må gjennom et grønt skifte.

Ansvarlig for oppfølging av tiltak: Fylkesmannen, fylkeskommunen, kommunene, interesseorganisasjonene, faglagene og næringsaktørene, Innovasjon Norge, innovasjonsaktører, FoU-miljøene, OI Trøndersk mat og drikke

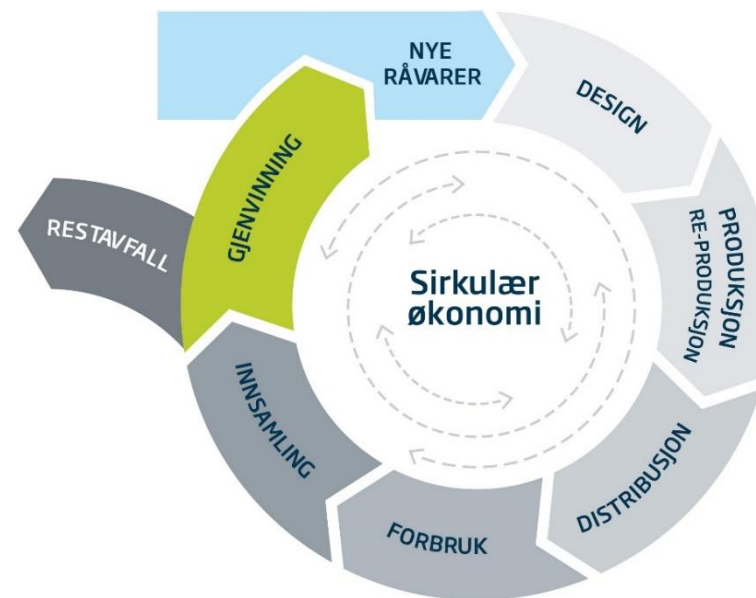
Sirkulærøkonomi

Mål	Strategi	Tiltak
<ul style="list-style-type: none"> Økt regional verdiskaping basert på smart ressursbruk Minimere avfall fra produksjon og forbruk 	<ul style="list-style-type: none"> Utvikle nye forretningsmodeller for ressurseffektiv produksjon og forbruk av ressurser Øke utnyttelsen av restråstoffer basert på produktinnovasjon og bedriftssamarbeid Erstatte fossilbaserte produkter med bio-baserte produkter 	<ul style="list-style-type: none"> Utvikle verktøy for å kartlegge og verdisette materialstrømmer Utvikle bestiller- og innkjøpskompetanse for å stimulere til sirkulærøkonomi hos innkjøper og leverandør Regional kunnskapskampanje om sirkulærøkonomi rettet mot ungdom Stimulere til samlokalisering av, og samhandling mellom industribedrifter for å gi bedre mulighet til ressurs- og logistikkmessig utnyttelse Initiere, utvikle og benytte regionale, nasjonale og internasjonale nettverk for å tilføre regionen relevant kompetanse og finansiering Styrke relevante regionale fagmiljøer som arbeider med å etablere senter for forskningsdrevet innovasjon i regionen Styrke kompetansen innen design og om materialegenskaper for å legge til rette for sirkulærøkonomi Øke kunnskapen om foredling og produktutvikling av restprodukter til jordforbedring Øke verdiskapingen av restråstoffene fra marin sektor Legge til rette for bærekraftig utvinning og forvaltning av mineralressurser

Sirkulærøkonomi har som mål at ressurser forblir i økonomien lengst mulig gjennom redusert råvarebruk, avfall, utslipp og energi.

Mest mulig av ressursene som sirkulerer i økonomien skal være fornybare og biologisk nedbrytbare, eller enkle å gjenvinne. Bioøkonomien er derfor en sentral del av sirkulærøkonomien. Digitalisering og ny teknologi er viktige verktøy for å optimere materialstrømmene hos produsenter og forbrukere. Sirkulærøkonomi omfatter også endringer på forbrukssiden, med nye forretningsmuligheter for produkter og tjenester som muliggjør deling, gjenbruk og reparasjon.

Ansvarlig for oppfølging av tiltak: Trøndelag fylkeskommune, bedrifter, Innovasjon Norge, FoU-institusjoner, kommunene og innovasjonsaktører

Figur hentet fra Årim - Ålesund Interkommunale Miljøelskap, utarbeidet av Spiridesign

Havrommet

Mål

- Styrke regionens sterke posisjon som ledende teknologileverandør til havromsrelatert næringsliv
- Etablere laboratoriefasiliteter for uttesting av ny teknologi

Strategi

- Utvikle regionale innovasjonsmiljø med teknologifokus
- Tettere samarbeid mellom industri og FoU-miljø
- Tilrettelegging av areal og infrastruktur for virksomheter i sjø

Tiltak

- Etablere en regional inkubator for gründere innen havrommet med distribuerte inkubatortjenester
- Kompetansekartlegging innen marin og maritim sektor i hele fylket – videregående skole, fagskoler og høyere utdanning
- Forsknings- og utdanningssamarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, videregående skoler og næringslivet gjennom utvidet samarbeidet med Brohode Havbruk
- Bidra til at det etableres et katapultsenter i Trøndelag for leverandørbedrifter i hele verdikjeden
- Utvikle leverandørindustrien gjennom sterkere samarbeid med klynger og nettverk
- Stimulere til nye og mer miljøvennlige fremdriftssystemer i den maritime servicenæringen som betjener havbruket
- Utrede behov for en regional plan for sjøarealene
- Synliggjøre regionale effekter og muligheter ved Ocean Space Center
- Markedsføre Trondheimsfjorden som testarena for autonome fartøy
- Styrke bærekraften innen havbruk
- Intensivere forskning og utprøving av lukkede anlegg
- Utvikle proteinfôr basert på norske ressurser framfor import

4

Havrommet omfatter biomarine ressurser, fiske, fangst, havenergi, marint miljø, olje og gass, oppdrett, prosessering og foredling, skipsfart, og marin og maritim teknologi. Havbruksnæringen med tilhørende leverandørindustri representerer et område der Trøndelag har regionale fortrinn.

Ansvarlig for oppfølging av tiltak: Trøndelag fylkeskommune, Marin strategigruppe, Innovasjon Norge, bransjeorganisasjonene, relevante forsknings- og utdanningsinstitusjoner

Smarte samfunn

Mål	Strategi	Tiltak
<ul style="list-style-type: none"> Være et ressurseffektivt samfunn med økt utnyttelse av smart teknologi Ha god kompetanse i næringslivet og offentlig sektor for å utnytte nye teknologiske muligheter 	<ul style="list-style-type: none"> Benytte smart teknologi for å oppnå økt sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft Benytte kompetansebasene på digital teknologi for å heve den digitale kompetansen i næringslivet og offentlig sektor Bruke regionen som testarena 	<ul style="list-style-type: none"> Utforme regionalpolitiske mål og ambisjoner om smarte samfunn, dvs. smarte distrikter og smarte byer, i egen handlingsplan Ta i bruk ny teknologi i eksisterende produksjons- og tjenestemiljø ved å etablere digitaliseringspiloter i samarbeid mellom offentlig sektor, næringsliv og forskningsmiljø Bidra til klynger og nettverk innen smarte samfunn Styrke, videreutvikle og igangsette digitalt og teknologisk kunnskapsløft i <ul style="list-style-type: none"> trøndersk arbeids- og næringsliv offentlig forvaltning og tjenesteyting Etablere innovasjonspartnerskap mellom offentlig sektor og privat næringsliv innenfor smarte samfunn

Smarte Samfunn er å etablere effektive og funksjonelle samfunn med IKT som muligjgjørende teknologi. Det bærende element er å skape nye, bærekraftige produkter, tjenester og forretningsmodeller og samfunnsfunksjoner innen og på tvers av tradisjonelle bransjer, teknologier og disipliner

Ansvarlig for oppfølging av tiltak: Fylkeskommunen, Fylkesmannen, arbeids- og næringslivet, kommunene, KS, NAV, FoU-miljøer, universitetene og høyskolene, fag- og bransjeforeninger/nettverk, Innovasjon Norge, NHO, Digital Norway, Distriktsenteret, arbeidstakerorganisasjoner, innovasjons- og næringssselskaper, næringshager, kommunene, helseforetakene

Opplevelsesnæringer

6

Mål

- Være nasjonalt ledende på opplevelser basert på mat, natur- og kulturarv
- Økt samarbeid mellom aktørene
- Økt og tydelig markedsorientering på produkter og tjenester

Strategi

- Etablere kobling og samhandling mellom relevante aktører og organisasjoner
- Tilrettelegge for kunnskapsbasert utvikling og produksjon av salgbare produkter og tjenester
- Gjøre opplevelsene tilgjengelige for markedet
- Prioritere opplevelser og historier som skal profilere hele regionen

Tiltak

- Tilrettelegge for felles møteplasser for virkemiddelaktører fra ulike deler av opplevelsesnæringene, og tilrettelegge for økt kunnskap om de ulike aktørenes oppgaver og ansvarsområder
- Utarbeide et kunnskapsgrunnlag som beskriver Trøndelags muligheter innenfor opplevelsesnæringene og aktuelle markeder og målgrupper
- Samarbeid om digitale fellesløsninger for markedsføring, booking og formidling, og om uttesting av teknologi
- Utvikle kompetansetilbud for produkt- og tjenesteutvikling, markedsføring og internasjonalisering
- Utrede og utvikle koordinerte og tilgjengelige logistikk-løsninger for tilreisende, herunder felles reiseplanlegger for alle transporttilbud
- Videreutvikle en enhetlig markedsføring av Trøndelag som opplevelsesregion, nasjonalt og internasjonalt
- Styrke kompetansen om økonomisk verdiskaping med utgangspunkt i større arrangement og film- og TV-produksjoner i regionen
- Styrke produktutvikling og verdiskaping med utgangspunkt i opplevelser, og utarbeide forretningsmodeller for kommersialisering av opplevelser relatert til natur og kulturarv og kulturminner

Arbeidet med strategi for verdiskaping og innovasjon har vist at det er et behov for mer helhetlige og tettere samarbeid mellom aktører innenfor reiseliv, småskala mat, friluftsliv, arrangement og kulturhistorie. Innenfor opplevelsesnæring vil utvikling av opplevelser som kan tiltrekke seg et større volum nasjonale og internasjonale besøkende og kommersielle opplevelser være i sentrum. Utvikling av opplevelser som ikke hører til under opplevelsesnæringene vil dekkes opp av andre strategier og er begrunnet i målsettinger om f.eks. helse, kulturtilbud og bevaring av felles kulturarv.

Utvikling av opplevelsesnæringene i Trøndelag skal skje innenfor rammene av et bærekraftperspektiv. Det må ofte foretas avveininger mellom vern og bruk. Med en økning i antall tilreisende, må det arbeides med å kanalisere besøkende for å ivareta sårbare natur- eller kulturmiljø.

Innenfor opplevelsesnæringene har ny teknologi gitt helt nye muligheter for å nå ut til et større marked og utvikle nye produkt og tjenester. Samtidig gir ny teknologi også utfordringer for bransjer og næringer med mange svært små aktører i en internasjonal konkurransesituasjon.

Ansvarlig for oppfølging av tiltak: Fylkeskommunen, Innovasjon Norge, regionalt destinasjonsselskap, innovasjonsmiljøer, kommunene, utdannings- og forskningsinstitusjoner

Tiltak som er felles for satsingsområdene

Mål	Tiltak
<ul style="list-style-type: none">• Ha et effektivt innovasjonssystem• Ha flere tverrsektorielle samarbeid og koblinger• Være en region der forskning, kompetanse og teknologi er drivkrefter for økt verdiskaping i arbeids- og næringsliv• Ha god utviklingskapasitet og utviklingskompetanse i arbeid- og næringslivet• Bruke offentlige innkjøp aktivt for å fremme utvikling av nye og innovative produkter og tjenester• Ha et sterkere internasjonalt konkurransedyktig arbeids- og næringsliv	<ul style="list-style-type: none">• Utarbeide mandat og opprette et regionalt partnerskap for næring i Trøndelag• Videreutvikle innovasjonsinfrastrukturen, arbeidsformene og tydeliggjøre aktørenes ansvar og roller.• Utrede bruk av programsatsinger, f.eks. geografiske eller tematiske som framtidig verktøy og virkemiddel• Utvikle verktøy og virkemidler for å stimulere til etablering av flere samarbeid, klynger og nettverk generelt, samt utvikle tiltak som spesielt har småbedrifter og mikrobedrifter som målgruppe.• Utvikle Trøndelag som testarena. Markedsføre og videreutvikle laboratorier for undervisning, analyse, testing og utprøving, men også levende laboratorier for utprøving og testing i et hverdagslig miljø, gjerne i ulike geografiske områder i Trøndelag• Legge til rette for kunnskapsdeling og informasjon gjennom tilgang til igangsatte prosjekter, publikasjoner og forskningsdata.• Etablere møteplasser og gjennomføre erfarings- og informasjonsutveksling mellom fylkeskommunens innkjøpere og leverandørmarkedet.• Målrettet informasjon og bistand om muligheter til å delta i internasjonale program• Koble forskning, næringsliv og offentlig sektor for å øke konkurransekraften gjennom internasjonale prosjekt• Utvikle modeller og metoder for å synliggjøre internasjonal aktivitet og gode internasjonale prosjekter• Etablere bedre dialog og kontakt med sentrale og relevante FoU-aktører, utdanningsinstitusjoner og næringer som geografisk ligger utenfor Trøndelag
	<p><u>Utdanning</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Stimulere til utvikling av profesjonsstudier innenfor bærekraftig utvikling slik at det utvikles et tilbud i regionen, gjerne på mastergradnivå• Understøtte næringslivets behov for rekrutteringsprosjekt som fremmer verdikjedene• Styrke og videreutvikle arenaene for dialog mellom arbeids- og næringsliv og kommunale, regionale og statlige utdanningsinstitusjoner<ul style="list-style-type: none">○ samarbeid om rekruttering til studietilbudene○ arbeids- og næringslivets medvirkning i etablering og utvikling av studietilbudene○ arbeids og næringslivets behovet for etter- og videreutdanning, herunder kartlegging av framtidig arbeidskraftbehov○ karriereveiledning○ videreutvikle og arrangere lokale yrkes- og arbeidslivsmesser for ungdom○ utnytte arbeidskraftreserven mer effektivt <p><u>Areal</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Utvikle arbeidet med regionale planer for arealbruk slik at den ivaretar kommunikasjon, informasjon, medvirkning og sikrer næringsperspektivet. Planarbeidet må ha særskilt fokus på å:<ul style="list-style-type: none">○ redusere avgang av dyrka og dyrkbar jord i tråd med målsettingen i nasjonal jordvernstrategi○ ivareta arealer til reindrift, skog og marin næringsvirksomhet○ vurdere planbehovet for sjøarealene <p><u>Samferdsel</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Utvikle prosesser og møteplasser mellom næringsliv, stat, region og kommune for dialog og konkrete innspill på behov for utbedringer og tiltak• Videreutvikle og stimulere næringslivet som leverandør av innovative løsninger for vei, sjø og landtransport• Lage en arena der godsaktører og det offentlig kan møtes for å finne gode løsninger for godstransporten

Ansvarlig for oppfølging av handlingspunkter: Næringsliv, NHO, SIVA, Innovasjon Norge, universitetene, Forskningsrådet, kommunene, Fylkesmannen, Fylkeskommunen, næringsforeningene, forsknings-, innovasjons- og utdanningsmiljøene

Felles for alle satsingsområdene og viktige rammebetingelser for Trøndersk næringsliv

8

Gode rammebetingelser for næringslivet er helt avgjørende for å skape et konkurransekraftig og robust næringsliv. Dette er viktig for å skape trygge arbeidsplasser og gir grunnlag for et godt velferdssamfunn. Samhandling og kompetanseheving innenfor arealforvaltning, samferdsel og infrastruktur må prioriteres. Utdanning og karrierevalg, behov for ny kompetanse gjennom etter- og videreutdanning, og et utdanningsløp tilpasset framtidens kompetansebehov er essensielt i årene som kommer. Det regionale partnerskapet er viktig for en helhetlig samfunnsutvikling og partnerskapet er et sentralt organ for fylkeskommunen i rollen som regional utviklingsaktør.

Innovasjonsstrukturen i Trøndelag er mangfoldig og mange bransjer har egne strukturer. Det er viktig å utvikle innovasjonsstrukturene, tydeliggjøre rollene og arbeidsformene. I sine oppdrag skal innovasjonsaktørene jobbe bedriftsnært og benytte handlingsprogrammet som retningsgivende i sine oppdrag.

I det kontinuerlige arbeidet med effektivisering av samhandling, prosjektutvikling og finansiering av utviklingsprosjekter er det aktuelt å utrede bruken av programsatsinger som verktøy, både geografiske og tematiske.

Det er pekt på innovative offentlige anskaffelser som en viktig inngang for innovasjon og utvikling i arbeids- og næringsliv. Gjennom innkjøpsamarbeid kan kommunene og fylkeskommunen utvikle økt kompetanse, både i bestillerrollen og ute hos leverandørene. Innovative innkjøp bidrar til utvikling av fremtidig konkurransekraft for næringslivet. Samarbeid gir resultater, derfor skal Trøndelag bygge på de erfaringene som nettverk, klynger og verdikjedesamarbeid har gitt og utvikle verktøy som kan brukes av flere. Samtidig skal de etablerte arenaene videreutvikles. Styrking av internasjonalt samarbeid, utvikling av møteplasser og prosjekter blir viktig.

Samferdsel og infrastruktur

Næringslivet er svært avhengig av god infrastruktur både på vei, sjø og bane. For mange bedrifter gir utbedringer, oppgraderinger og nye tilbud direkte resultat på bunnlinja. En sterkere samhandling mellom næringslivet og offentlig drift, forvaltning og planlegging av infrastruktur vil være viktig for næringslivet.

Utdanning, kompetanse og rekruttering

Det er et mål å få økt samhandling mellom utdanningsaktørene og arbeids- og næringslivet for å skape og sikre innovasjon, konkurransekraft og verdiskaping. Det er behov for å bedre informasjonsflyten om kompetansebehov, arbeidsmarked og karrierevalg. Det blir viktig med helhetlig tilnærming og samordning av kompetansetilbud og arbeidskraftbehov.

Arealbruk

Arealforvaltning og arealbruk betyr mye for næringslivet. Konkurransen om arealer og ressurser gjør at vi i stadig økende grad står overfor dilemmaer og avveining mellom ulike arealinteresser. Næringsutvikling avhenger av at det blir tilrettelagt hensiktsmessige arealer og å se næringsareal-, bolig- og transportpolitikk i sammenheng.

Alle foto: Ronny Danielsen og Erik Røed

